

Algunes dades sobre el glaç a Vic durant l'edat moderna

Francesc Roma i Casanovas

Malgrat els esforços que s'hi han dedicat darrerament, el tema del subministrament de glaç i la seva gestió no sembla que hagi estat estudiat amb un deteniment proporcional a la seva importància, una importància que es fa patent quan se sap que el 6 de desembre de 1698 els consellers de Barcelona enviaven una carta al bisbe de Vic en què demanaven permís per poder empouar glaç i neu tant en els dies feiners com en els festius, en totes les parròquies del Bisbat. Una nova carta del dia 16 acusava rebut de la resposta del dia 9 en què es donava

*“(...) llicencia y permissio als arrendataris de la provisio de la neu desta Ciutat [Barcelona] de poder empouar y fer empouar durant son arrendament en las Parrochias de tot[a] la Diocesis de V. S. Illma librement los dias festius (...)”*¹

Aquesta carta també explica que el bisbe havia insinuat que els arrendataris haurien de correspondre amb alguna caritat a les esglésies de les parròquies on empouarien, per una vegada, *“(com se ha practicat en los anys passats)”*. Cal suposar que als consellers els va semblar bé, però el document que ho explica està parcialment cremat i no es pot llegir en aquest punt. Segons Solé (2006; 56), l'any 1699 varen ser les autoritats del Principat les que varen demanar llicència al Sant Pare per poder empouar tots els dies festius, excepte Nadal.

La importància del glaç durant l'edat moderna també es deixa veure en el fet que l'any 1660 Joan Fontanelles es queixés al Consell de la ciutat de Vic per haver estat desinsaculat perquè, tot i tenir-hi encara casa moblada, no habitava a Vic. Per justificar el seu vincle amb la ciutat i assegurar-se la preeminència social, l'afectat deia que

¹ ABEV, AEV, 1021/4.

estava tan vinculat a Vic “(...) *que tots los dies y envio a comprar la carn, lo vi y lo glas, per lo sustento de ma casa (...)*”.²

El glaç s'utilitzava per conservar el peix i altres aliments delicats, elaborar refrigeris, gelats i productes de pastisseria de luxe; s'aplicava també com a pegat per al tractament de febres, cremades, hematomes, hemorràgies i fractures que es podien alleujar amb fred i es receptava com a beuratge purificador. En aquest sentit, l'any 1576 el metge vigatà Francesc Micó (nascut al 1528)³ publicava un llibre titulat *Alivio de los sedientos*, de subtítol ben indicatiu: *en el qual se trata la necesidad que tenemos de beber frio y refrescado con nieve*. El seu capítol 11 porta per títol: “*que es util beber frio y refrescado, assi el vino, como agua, y mayormente con nieve, para conservar la sanidad, y curar infinitos males, y hazer lo contrario es malo, y danyoso*” (Micon, 1576).

Segons Muñoz (2001), durant l'edat mitjana el glaç hauria estat un consum propi dels grups socials privilegiats, situació que canviaria amb l'arribada del segle XVII, coincidint amb el canvi climàtic i el refredament global del vell continent (Solé, 2006; 54; Fontana, 1976; 55 i seg.). Tal com ho diu Pladevall (1994; 48-51), a partir del segle XVII el glaç es convertí en una necessitat popular i en un negoci lucratiu, fet que dugué algunes ciutats, com Manresa, a prendre-hi part.⁴

Sembla que als segles XVII i XVIII es va estendre la creença que el glaç i la neu alimentaven i ajudaven a pair i que no en podia faltar en cap festa ni celebració. Com diu Solé (2006; 53, 61), la falta de glaç provocava la mateixa alarma que la falta de pa, i el seu proveïment es legislava com el d'altres aliments bàsics, fins al punt que les persones que n'arrendaven el subministrament tenien l'obligació de tenir-ne sempre a la venda (Muñoz, 2001; Roura, 1989). Així, la concòrdia entre el comte de Centelles i aquesta vila (1690) concedia a la comunitat diferents drets, entre els quals la “(...) *facultat de vendre neu ab obligació de haver de tenir (...) neu des del dia de Pasqua de resurrecció fins al dia de Tots Sants (...)*” a un preu taxat (Pladevall, 2000; 27-28).

Les primeres referències

La primera referència en el marc vigatà de l'edat moderna es troba en Francesc Micó, en el tractat suara esmentat (1576). A banda de la seva utilitat, Micó hi explicava el procés de collita de la neu i la seva transformació en glaç:

² AMV, carta de Joan Fontanelles als consellers (14 de febrer de 1660). Inclòs en el llibre d'Acords, 1655-1663.

³ La revista *Ausa* ha publicat dos articles dedicats totalment o parcialment a Francesc Micó. El més interessant des del nostre punt de vista es deu a la ploma d'Eduard Junyent i es va publicar en el número 22 de l'any 1957. També s'hi refereix Josep Barrau i Andreu, tot i que des d'un punt de vista botànic, en el número 89-90 de 1979.

⁴ L'any 1656 la ciutat comprava un pou de glaç a la riera de Rajadell i al 1679 es deia que “*Te la ciutat de Manreta (sic) per lo regalo del estiu y á sos ciutadans, 8 pous de empoar glas, que comprá de Maurici Generas, del Dr. Bernat Mas, de Geroni Ginjarrer y altre quen te dins Ciutat ab las bassas de agua molt contiguas á dit pou ahont los forasters y ciutadans passen lo temps del estiu molt regalats ab compliment y á bax preu, puis ne dona una lliura per deos diners.*” (Soler i March, 1896; 82 i 129)

“En nuestros tiempos agora, y aquí a Barcelona, en los montes que vulgarmente llaman, Montseny y en S. Lorente y en semejantes lugares se encierra de invierno, y se conserva para el estío deste modo. Hazen unos grandes fossos a manera de pozos que llaman, hondos, de cinco, seys, siete, y ocho varas, quadrados de la anchura que quieren, y al derredor delas paredes, de todos los lados, con maderos gruesos, por su orden puestos uno encima de otro, hazen a manera de una pared, y cortina, la qual impide, que la tierra no cae dentro del pozo. Y baxo en lo profundo, procuran dar algun desviadero, como desaguadero, por q la agua, q de la nieve derritiere, tenga como, y por donde pueda salir afuera. Hinchán despues todo aquel pozo de nieve, y por el derredor ponen paja, para que se conserve mejor, y pisan la bien, y aprietan con unos maderos reziamente o con maças. Y cuando estan llenos ponen ençima paja, y de maderos y bigas, y postes, o troncos de arboles, hazen como un tejado, y cubrenlo muy bien después de tierra, y encima algunas tejas, por manera que cuando llueve el agua no pueda entrar, ni caer dentro, y otros hazen un tejado” (Micon, 1576; 46).

Aquest document té l'interès de mostrar que els pous del segle XVI segurament eren quadrats, un fet que més endavant serà excepcional, i que es feien amb fusta i materials que no han resistit el pas del temps, fet que fa més difícil el seu estudi arqueològic.

Tot i que les ordinacions vigatanes de 1603 no feien referència al consum i provisió de gel o neu per al consum humà, el 7 d'abril de 1606 el mostassaf de la ciutat ordenava que “(...) no sie licit ni permes a persona alguna vendre neu ni glas en la present ciutat de Vich revals ni parrochia de aquella sens licentia o facultat dels senyors consellers de dita ciutat (...)”.⁵ Aquesta ordinació es va ampliar l'1 de juliol de 1614 quan es va prohibir comprar neu o gel que no procedís de qui tenia la facultat de vendre'n, “(...) ates majorment que les tals persones estan obligades y estretes a tenir en tot temps a guany y perdua provisio de neu o glas per tots los habitants y domiciliats en la present ciutat parrochia y llochs units.”⁶ Com es veu en aquest document, l'inici del segle XVII veu, no sabem si per primer cop, la monopolització del mercat del glaç a mans del Consell de la ciutat, que el cedia en règim d'explotació a alguna persona que estava obligada a tenir-ne provisió “en tot temps” i per a tots els habitants de la ciutat i el seu *hinterland*.

Gràcies als desgraciats fets del 3 de novembre de 1617 –quan Catalunya va viure una de les inundacions més grans que coneixem- sabem que a la ciutat de Vic una de les coses que l'aigua s'endugué –a banda de més de cinquanta cases- va ser “una estancia que servia de pou per a recollir lo glas per lo estiu” que estava situada entre el pont de Barcelona i el de Queralt (Junyent, 1977; 152), segurament al lloc conegut com prat de la Riera.

El 12 d'agost de 1620 el Consell llegia una carta dels còsols de Puigcerdà en què es deia que a la part de França hi havia un mal contagiós i es pot pensar que el motiu pel qual des de la capital de la Cerdanya es preocupaven de fer saber al consell vigatà la

⁵ AMV, Mostassaferia, 1603. 16.11. P. 47.

⁶ AMV, Mostassaferia, 1603. 16.11. P. 71.

presència d'aquesta epidèmia era perquè la ciutat de Vic s'intentava proveir de gel d'aquelles contrades. En tot cas, no era aquest l'únic lloc d'on es proveïa de glaç la capital osonenca, perquè, pel que es diu en la sessió del Consell del 24 de març de 1621, la ciutat de Vic també rebia neu de la part alta del massís del Montseny.

Un document que es guarda a l'Arxiu Municipal de Vic conté els comptes de diferents pous de neu al massís del Montseny. Tot i que no tenim la certesa que servissin per a la provisió de la capital vigatana, val la pena exposar algunes dades que se'n poden extreure. Aquest document parla de diferents pous en funcionament entre els quals hi havia els pous del Ginebró, de Matagalls, de la Gassara, les congestes d'en Sala, de l'omemort (sic), el pou Vey d'en Bellit, el pou Nou d'en Bellit, el pou de neu de Francesc Bellver, el d'en Carles de Vilamayo, el de Bartomeu [A]Gosti, el d'en Vila, d'en Nadal, d'en Samon, d'en boshcas (?), de nadrobau (de la Castanya?), de la Velida, d'en Cortes, d'en Vilardebo, del Bellver, de Bartomeu Agustí, de la Teleda (?) i el pou d'en Sous (?), tots ells referenciats entre 1641 i 1643 i amb una capacitat total de 3.144 càrregues. Algun d'aquests pous, si no tots, eren explotats en favor de Bernat Serrat, arrendador del dret del gel de la ciutat de Barcelona l'any 1643. La manera com s'explotaven els pous fa pensar en un sistema d'explotació a gran escala, perquè els comptes d'aquests anys mostren que el gel s'extreia de manera correlativa: primer es buidava un pou i no se n'obria un altre fins que aquest estava buit.⁷ Això sembla indicar algun tipus de previsió a l'hora de gestionar el subministrament.

Els conflictes del glaç i la concòrdia del segle XVII

El 12 d'agost de 1620, el gel va estar a punt suposar un avalot popular. Aquell dia, el mostassaf, Joan Ribot, acudia al Consell de Vic a instància d'aquest i hi exposava

*“(...) que esta nit passada [ha] tingut molta queixa de molts ciutadans per no trobarse glas en la present ciutat y com vehis que per so y [h]auria avalot feu diligencia de visitar les cases dels qui venen glas y trobant en casa den Casas trauer en los garafons que tenia per a donar a beure los quals tenia plens de glas tambe ne troba algun poch a casa de Rocha que digue era per los Sr. Bisbe quy sopam tan (?) y li guarda en aquell poch glas y que ell prengue en Casas a sis hores li digui que no tenia glas y apres a deus hores li troba los garrafons plens de glas li feu manament als demes no donas a beurer refrescat ab glas y semblant manament fou (...) no donassen a beurer en llurs casas refrescat ab glas y apres entengue lo Veguer avia manat a dit Casas donasse a beure refrescat ab glas a pena de 1 diner y cinch lliures (...)”.*⁸

Pel que es desprèn del text, sobre aquest punt hi havia importants diferències entre el mostassaf i el veguer, de manera que el darrer hauria donat permís per comerciar de

⁷ AMV, Neu 1643.

⁸ Per simplificar la lectura d'aquest article, ometem les referències documentals als acords del municipi de Vic sempre que haguem expressat la data en què es varen prendre. D'aquesta manera, només es consignaran els documents que no formin part dels diferents volums dels llibres d'acords.

manera més o menys lliure amb el glaç. Després de parlar amb el bisbe, aquest va accedir a què fos el Consell qui decidís què s'havia de fer en aquest cas, però únicament en aquella ocasió, perquè com ja es deia en el text, el bisbe n'era un bon consumidor. Per entendre la intervenció episcopal en aquest afer, caldrà anar fins a l'any 1648 per tornar després a 1618.

L'any 1648 es varen posar per escrit els pactes d'una concòrdia entre el Capítol i la Ciutat de Vic sobre les carns i "*demes mercaderias necessarias*", el primer lloc de les quals l'ocupava, creiem que prou significativament, el glaç.⁹ De tota manera, val la pena començar explicant que aquests pactes ja els havia ofert la Ciutat al Capítol en una ambaixada del 16 de març de 1618, moment en què es va arribar a un acord de paraula que es va mantenir fins a 1646, quan sembla que la Ciutat va voler vendre el glaç a un preu més elevat del consensuat i impedir que els eclesiàstics "(...) *non entrasen per ferlo vendre per son compte (...)*". Segons la nota que apareix en aquest document, la Ciutat va haver de renunciar als seus propòsits perquè

*"(...) no tingue grata resposta de sos advocats de Barcelona, aconsellant, que si pretenian posar major preu de un diner per lliura, y lo Capitol noy adheria, que no podrian impedir, lo tenirne dit Capitol per son compte, com pretenia la Ciutat."*¹⁰

Com ja es deixa veure, el conflicte sembla que tenia la seva base en el monopoli d'aquest mercat, interpretació que queda més clara quan es repassa la posició que defensava el Capítol al 1648, expressada en un document molt ric en contingut:

"Concordara lo capitol, que sempre que en la present ciutat de Vich, o, à una lleg[u]a de aquella, no se haura pogut empoar glas, o neu, per la benignitat del ivern: que dita ciutat pugua fer vendre la neu, o, glas, que fara aportar de Montseny, o, de altre part, à rao de dos dines per quiscuna lliura: si empero en dit asenyalat termini senhaura empoat, o, sen haura pogut empoar; encaraque per negligentia, o, per descuyt per part de la ciutat, no se sia posat en executio; que sia obligada la ciutat, en vendre-lo, à rao de un diner per quiscuna lliura, encaraque lo ajen de fer aportar de Montseny, per lo descuyt o negligentia ja dita.

En cas empero, que per la benignitat del temps, no se hagues pogut empoar, ni en esta terra, ni en la montanya de Montseny, y per consequent fora forçòs aportar lo glas, o neu, de otras terras mes apartadas; ja se acotentara lo Capitol, que la ciutat pugua fer vendre aquell, à un preu competent; que se podra asenyalar ab asistencia i interventio de alguns commisaris del Capitol: y en tot cas se servira la ciutat de obligarse, en tenir provisio continua de glas, o, neu des del primer dia del mes de mars, fins al ultim del mes de no[v]embre; venent aquell als preus alt mencionats respectiva[ment] y servintse la Ciutat de donar orde, que

⁹ "Notas y ajuntaments per los drets imposa la Ciutat als Ecclesiastichs aixi en las carns com en las demes mercaderias necessarias", al final de les quals es diu "*Donats per los comisaris del Capitol a 6 abril 1648*". ABEV, Arxiu Capitular de Vic, privilegis i concòrdies, ACV 37/10. Document 42.

¹⁰ "Notas y ajuntaments..."

lo glas se venga de esta manera, no intentara lo Capitol de tenirne per son compte, ni de ferne vendrer per lo servey de todas las personas ecclesiasticas, encaraque remetentse en esta forma, patesca algun gravamen.”¹¹

Com es veu, l'estament eclesiàstic estava molt interessat a assegurar-se'n el subministrament, bé directament, bé deixant que se n'encarregués el poder municipal, a un preu fix que variava en funció de la climatologia de cada any (en un sentit semblant es pot veure el cas d'Ecaladei, estudiat per Amigó, 2005). Per analogia amb el que va passar cent anys més tard, podem pensar que aquesta obligació de proveir el sector eclesiàstic (i la resta de la comunitat) faria que l'Ajuntament hagués de fer el possible per assegurar-ne el proveïment. A més a més, la fixació del preu faria, com ja s'ha vist en aquest cas, que els desencontres fossin més visibles, al no preveure's un sistema de revisió automàtica dels preus, fet que reduïa els guanys en èpoques inflacionistes fins a fer-ne el seu negoci poc interessant.

La intervenció del Consell

Per assegurar la provisió eclesiàstica i de retruc el monopoli municipal, en la sessió del Consell del 12 de juny de 1668 es donava compte que l'any anterior la ciutat havia comprat un hort i un pou de glaç al prat de la Riera,¹² i al 1672 l'arrendador d'aquest pou denunciava al Consell que s'hi havien de fer reparacions perquè les pujades del nivell de l'aigua de la riera li arribaven fins als pous.¹³ Cinc anys més tard se sap que Sebastià Martí tenia arrendat aquest pou (o pous) per “*empoar glas en la Riera de la present Ciutat*” de la qual agafava l'aigua mitjançant dues rescloses. Sembla que en aquell moment la ciutat va comprar aquest pou per arrendar-lo,¹⁴ perquè al 1679 ja consta que l'ha arrendat Llorenç Ferrer.¹⁵ Una deliberació del 18 de febrer de 1694 acorda donar poders per adobar els pous de glaç (en plural), de manera que se sap segur que en aquell moment n'hi havia més d'un.¹⁶

Com s'ha vist al principi, un dels usos del glaç es relacionava amb la salut. Per això, el 29 octubre de 1702 el doctor Rafel Pagès demanava audiència al Consell i hi exposava les

“(...) repetidas, y continuadas faltas que se han experimentat, y se experimenran ara de present, de no tenir lo arrendatari la providencia, y abast necessari de glas o, neu per lo servey de los ciudadans, majorment en atencio de

¹¹ “Notas y ajuntaments...”

¹² AMV, llibre d'acords 1663-1771.

¹³ AMV, llibre d'acords de 1671 a 1681, sessió del 13 de juny de 1672.

¹⁴ AMV, Deliberacions del Consell del 3 de febrer de 1677.

¹⁵ AMV, Deliberacions del Consell del 17 de juny de 1679

¹⁶ AMV, Acuerdos, 1691-1697.

ser una cosa tant necessaria per la conservacio de la salut, en que tothom y cadahu en particular tant interessan.”

Davant la seva queixa, el Consell acorda que es vagi a buscar al mostassaf “(...) y se li ordene que luego vagia á penyorar las fermanses, y fer lo seguiment (...)” i es dóna providència per enviar a cercar “*la neu necessaria per la provisio dels ciutadans, á gastos, y despesas del arrendatari*”.

Durant el segle XVIII són constants els intents d'arrendament de la facultat d'empouar glaç que es queden sense arrendador. Tot i que no se sap quina en va ser la causa, el 13 d'agost de 1727 se'n donava una pista en la reunió del Consell quan es parlava de la necessitat que els arrendadors fessin una despesa considerable per les obres necessàries. L'ajuntament va considerar que aquest problema s'arreglaria, en part, construint una volta al pou principal que serviria per a la millor conservació del gel; així es pensava que es podrien demanar més diners pel seu arrendament.

De tota manera, no sembla que les coses canviessin massa, i any rere any es reproduïx el mateix ritual: s'acorda l'arrendament, es pregona per la ciutat i, finalment, davant la manca de postors, s'ha d'acordar que el negoci del gel quedi a mans de la ciutat. Aquest moment queda condicionat per la meteorologia del moment, perquè les actes de l'Ajuntament sempre deixen entendre que la decisió es pren en el “*tiempo de venderse yelo*” (24 de març de 1734) o a les envistes de la primavera.

Normalment es comissiona una persona per gestionar aquests afers i es diu que es gastí el que calgui. Així, el 18 de novembre de 1730 es comissiona Bernardí Santaló, de Vic, “*practico e inteligente en esta dependencia*” junt a altres persones perquè facin provisió i gastin el que calgui en la reparació dels pous del comú. Un cop feta la provisió, sempre s'intentava arrendar-ne el dret de venda carregant les despeses fetes fins al moment al futur arrendador. L'any 1733, concretament el 27 de novembre, es parla d'una carta al marquès de Risbourg que ordena que no trobant-se ningú per fer l'arrendament, se'n faci càrrec l'Ajuntament, “(...) *teniendo muy particular atención a que en ningun modo falte a la Ciudad este abasto*”.¹⁷ En la consulta que li havia fet l'Ajuntament s'especificava que aquest arrendament era triennal “(...) *siendo este abasto uno de los precisos para el publico* (...)”.¹⁸

Una altra raó per no trobar arrendament segurament era la penositat d'aquest treball, com es posa de manifest el 12 de febrer del 1734 quan, en pagar els comptes del gel, es diu que es tracta d'una missió extraordinària i penosa duta a terme per dues persones delegades per la ciutat “(...) *por haverlos precisado a personal residencia den del amanecer hasta el serrar la noche* (...)” en el lloc de treball.

¹⁷ Carta del Marquès de Risbourg del 14 de novembre de 1733 dirigida al corregidor i ajuntament de Vic, en resposta a les cartes del 10 de setembre i el 12 de novembre de 1733 en què el corregidor i l'ajuntament de Vic varen fer-li saber que havien pregonat el dret de la neu sense trobar postor. La resposta és que si no troben postor en el moment oportú es preparin per empouar la neu per via d'administració i que en facin un compte separat perquè si surt un arrendador li puguin repercutir, “(...) *teniendo muy paricular atencion a que de ningun modo falte a la Ciudad este abasto*.” AMV, Cartes rebudes.

¹⁸ Carta del 10 de setembre de 1733 dirigida al Marquè de Risbourg. AMV, Cartas de la ciudad de 1719 a 1740. vol. 17.

El 29 de març de 1734 s'acorda "(...) *destinar Persona que venda el yelo en parage publico dentro la ciudad, y assimismo otra de toda legalidad y confiansa que lo pesse al tiempo de su entrega en los Pozos, y lo venda por mayor a los que acudieren á comprarlo á ellos como ha sido estilado en tiempo de arrendatarios.*" Així es nomena el botiguer Josep Gallissà pesador del gel i venedor a l'engros en els pous on s'emmagatzema (amb un sou de 25 lliures) i el taverner Antoni Macià, venedor a la menuda dins de la ciutat, el qual ha de pagar dotze sous i sis diners per cada quintà de gel que se li entregui de part de Gallissà (amb un sou de 44 lliures i 6 sous), des del primer de maig fins al 31 d'octubre.

El 13 d'abril de 1735 tampoc no es trobaven arrendadors, tot i que les bases del concurs s'havien canviat oferint tot el futur benefici per a l'arrendador. A més de no trobar arrendador, una altra cosa es repeteix sistemàticament: la destrucció de les preses a causa dels aiguats. Per això el 27 de gener de 1736 els experts aconsellen que es faci un sèquia contigua a les preses per desviar l'aigua de la riera i així facilitar que es congeli a les basses i que no falti el públic abast. Aquell any no es va poder recollir gel per "*las muchas aguas no obstante las muchas diligencias, y prevenciones practicadas á este logro*", però una nevada al mes de març va permetre "(...) *recoger, y amontonar la nieve que ha caído en los Prados de la Riera, de Gallinés, Plaza Mayor, y arveales de esta Ciudad, como y tambien en otros prados de estas vezindades para que no falte este abasto al publico*" (12 de març de 1736).

El cas de Vic deixa veure que el negoci del glaç es composava de dos productes semblants, però amb diferències. D'una banda, el gel, que s'obtenia a partir de la congelació de l'aigua en unes basses fetes expressament amb aquesta finalitat; de l'altra, la neu, que es recollia quan en queia un mínim d'un pam en els espais públics propers a la ciutat. Sembla que el millor dels dos era el gel, però aquest no sempre era possible d'obtenir.

Amb tot, el 9 de març de 1740 es diu que no s'ha pogut fer aprovisionament ni de neu ni de gel, ni a la ciutat ni a les rodalies, a causa de les pluges irregulars que s'han endut les preses "*repetidas vezes*". Per aquest motiu es firma un conveni per proveir-se de gel amb Jaume Espina, llaurador de Collsuspina, per assegurar el subministrament de neu per als veïns. Segurament aquestes repetides destruccions també estan a la base de les obres que es varen fer al 1742:

"En atencion a las experiencias se tiene de no poder recoger el hielo en el tiempo oportuno, en el poso que es mas sercano de la ciudad, por el calor, y mala situacion de la balsa, que es arrimada a lo largo de la nueva pared del prado de la riera, y por haver entendido por relacion de expertos el que se facilitaria mas, y menores gastos la formacion de una nueva presa en el poso que es cerca del manso font cubierta (...)" (7 de setembre de 1742).

Aquest document sembla indicar que els problemes es lligaven, si més no en part, a la construcció dels murs de contenció del prat de la Riera. Per aquest o per altres motius, es va decidir fer un nova presa al pou a Fontcoberta. No sabem si aquest pou ja existia o si es va construir en aquell moment (1742).

La magnitud de l'obra va fer que no es donés a preu fet, com era normal en aquests casos, a causa de les perforacions que calia fer, i es va deixar sota la direcció de Josep

Feu que ja feia temps que era l'encarregat del gel per compte de la ciutat. De tota manera, les avingudes i les destruccions continuaren tenint lloc i això fa pensar en la precarietat de les instal·lacions, fins al punt que gairebé cada any s'havien de fer noves.¹⁹

Sembla que el pou de Fontcoberta va ser un *fiasco* i que les despeses derivades del seu funcionament eren molt elevades.²⁰ En l'acta del 12 de desembre de 1746 se'n dóna la culpa a la mala construcció, fet que hauria provocat la caiguda de la seva volta. D'aquesta manera, a la ciutat només quedava en funcionament el pou del prat de la Riera. La situació era preocupant perquè l'Ajuntament havia de complir els pactes de la concòrdia que havia firmat a principi d'any amb el capítol (vegeu a sota), motiu pel qual els experts aconsellaren fer un magatzem de gel cobert dins del mateix barri on estava el pou del Prat. Seguint aquesta recomanació, la ciutat va acordar fer el magatzem i donar-ne la feina a preu fet.

La concòrdia de 1746

Cent anys després de l'intent de concòrdia entre el poder civil i l'eclesiàstic que s'ha vist anteriorment, el 14 d'octubre de 1746 es podia dir que des del dia anterior ja funcionava un concordat entre el Capítol eclesiàstic i l'Ajuntament de manera que "(...) quedava serrada la tienda y taverna que hasta aquel dia havia tenido en su nombre, para que con esta inteligencia pudieses el dicho Illtre Ayuntamiento providenciar lo que fuese de su agrado (...)". Les dades que n'hem pogut recuperar són força escasses, però el fet que es digui que l'Ajuntament ja podia treure els zeladors que feien guàrdia davant d'aquesta taverna denota la importància del consum de gel i l'oposició del poder civil a perdre la seva posició monopolística en la gestió de les vitualles bàsiques. El que sí que està clar és que el document que es va fer davant del notari Feliu Sayol acordava que se suprimiria la "*tienda*" que l'any 1732 havia establert el capítol per vendre-hi "(...) *varias mercaderias y diferentes generos de comestibles y potables á los Ecclesiasticos (...)*", entre les quals s'esmenta el glaç, fet que obligava l'Ajuntament a fer algunes coses en contrapartida:

"(...) deva dar la libra de doze onzas de nieve, ô yelo â todo el Estado Ecclesiástico assi secular, como Regular al precio solo de un dinero, como uno u otro genero logre empozarle para el abasto en el territorio del termino de Vich;

¹⁹ El 5 d'octubre de 1744 es parla d'una crescuda de la riera del dia anterior que inunda el prat de la Riera i que s'emporta la paret que el protegia, l'any següent es diu que cal fer de nou les basses; el 19 de febrer de 1759 es parla de reparar la paret del pou i el prat de la Piera, perquè un riada se n'ha endut part de la paret contigua al pou de gel; el 4 de gener de 1762 s'acorda que es recomponguin les preses, perquè se les ha endut una riada; el 10 de juliol de 1775 s'ha de tornar a reparar una presa a la riera per una crescuda i en aquest cas es diu que es gastí el mínim possible a reparar-ho.

²⁰ Aquest pou encara es conserva avui dia, tot i que en un estat força precari. Es troba sobre el cingle que delimita el riu Mèder pel vessant sud, en el punt 0436981 – 4641820 – 495. S'hi pot accedir des de la carretera BV-4316 (la que va a la Guixa), una mica més enllà del km 1, prenent un camí que passa pel costat d'unes granges que hi ha a l'est del Maset. És fàcil de localitzar perquè s'eleva com un petit turó sobre l'horitzontalitat dels camps dels contorns. La seva planta és quadrada.

si empero el comun de la ciudad huviere de proveher este abasto conduziendo la nieve, ô yelo de fuera del territorio de su termino, por las crecidas expensas, que se reconoze tendra en el, no sea obligado â vender la nieve ô yelo al Clero Secular ni regular â menor precio del que se vendiere a los Laicos.”²¹

Aquesta concòrdia suposarà que l’Ajuntament hagi d’assegurar el proveïment de gel, fins al punt que perdrà en alguns aspectes el seu poder de decisió, com es veurà més endavant. Se sap que en aquell moment la ciutat tenia interès a arrendar el dret del gel,²² que aquella primavera es varen comissionar dues persones per estudiar com dur neu i gel del Montseny²³ i que al 1747 es va acordar amb Josep Masmiquel (un pagès de Masmiquel de Viladrau) i el seu nét Salvador Masmiquel el proveïment de gel per a

“(…) todos los vezinos, habitantes, y transitantes con la obligacion de tenerlo durante el hielo que tiene la ciudad almacenado a un dinero por libra a los Eclesiásticos insiguiendo el tenor del concordato, y a dos dineros a los laycos, y consumido este que se les deve ceder por el Ayuntamiento á dos dineros por libra y que á beneficio del comun deverian dar doscientas libras por los gastos soportados en este presente año pagaderas 100 por el dia de Nuestra Sra del mes de Agosto de este año y las restantes 100 por el dia de Sn Andrez de este mismo año (…).”²⁴

Com es veu, els eclesiàstics tenien el subministrament a meitat de preu que els laics mentre l’Ajuntament podia proveir-los del seu propi gel. No sabem la raó, però aquell arrendament no devia acabar massa bé, perquè el 4 de desembre de 1747 l’acta del Consell recollia que no es trobava ningú per arrendar el gel i la seva provisió havia de quedar a mans de la ciutat per no deixar-la sense abastament. De fet, no varen ser estranys els anys sense que ningú s’hi presentés, de manera que al final se n’havia d’acabar fent càrrec el comú de la ciutat. Tot i això, la ciutat seguia invertint en infraestructura: per la mateixa acta se sap que després de la visita del mestre *alerife* de la ciutat, Josep Morató, al pou de gel que calia reformar, s’acordà pagar el cost de la seva reparació. Al 1753, entrant a l’hivern, s’han de reparar les preses abans no es passi l’època del fred, tot i que encara no s’ha trobat ningú per arrendar-ne el servei i se n’ha de continuar fent càrrec Josep Feu, de Vic, per compte de la ciutat.²⁵ El mateix passaria l’any següent, que va ser fred,²⁶ i els següents, amb l’agreujant que l’hivern de 1756 va ser càlid i no es va poder empouar prou glaç i en tot el pla de Vic no hi havia

²¹ Concòrdia entre el capítol eclesiàstic i l’ajuntament de 1746. Document datat el 31 de gener de 1746 i guardat a l’ABEV, fons Feliu Sayol, 1746, vol. 27. Va ser aprovada pel rei amb data 7 de setembre de 1746.

²² Llibre d’acords, 1735-1746. vol. 36. 23 de desembre de 1746

²³ Llibre d’acords, 1735-1746. vol. 36. 12 d’abril de 1747.

²⁴ Llibre d’acords, 1735-1746. vol. 36. 14 d’abril de 1747.

²⁵ Acuerdos de 1752 a 1753. Vol. 38. 28 de novembre de 1753.

²⁶ El 8 de març de 1754, la confraria de snat isidre demana rogitives per la manca d’aigua i perquè “(…) ano (sic) remediarse los excessivos frios, y vientos (…).” es van perdre eols camps de tot el pricipat i no només d’Osona. Es nomenen dos regidors per anar al cabildo, etc. Acuerdos de 1754 a 1758. Vol. 39.

magatzems ni pous de gel ni neu als quals pogués recórrer. Finalment, l'Ajuntament va haver d'acceptar una oferta en la qual perdia diners i que estava molt per sota del que demanava per a la seva gestió.²⁷

El 19 de febrer de 1759 es diu que una riada s'ha endut part de la paret del pou de gel municipal i moltes pedres treballades de les vores del prat de la Riera. El 20 d'abril de 1759, sense poder arrendar el servei, cal destinar-hi tres persones a compte de l'Ajuntament. El glaç que s'obtenia el venia en aquell moment un taverner de la ciutat, però aquell estiu es va fer curt i el 27 d'agost de 1759 s'acordava comprar-ne a Jacint Verdaguer, un llaurador de Balenyà, i a Joan Casanovas, un pagès de sant Hipòlit de Voltregà. També aquell any (13 Agost de 1759) va caldre netejar el pou perquè hi havia llot i brutícia a l'interior, fet que feia perdre el gel i que es fongués abans.

Aquell hivern, el riu se'n duu les basses i preses que s'havien fet per congelar l'aigua i recollir el gel, "(...) y en consideracion de que el Ayuntamiento está obligado á mantener este abasto, y á procurar todos medios para conseguir el hielo, á fin de no verse precisado en haver de ir a buscarlo fuera de este territorio, mayormente teniendo convenido el precio con el Estado Eclto, con la concordia que firmó este Ayuntamiento con el Illtre Cabildo en el año de mil setecientos quarenta, y seis, y que se le seguiria á uno, y otro un gravisimo inconveniente, y perjuicio (...)” s'acorda que es facin noves preses i que es busqui “por todos medios” la provisió de gel i que tot es pagui del comú.²⁸ Tres setmanes més tard, es torna a tractar el tema del glaç i es diu que “Respeto de que se experimenta, que los frios van en aumento, y que no obstante no puede recogerse Hielo para el abasto de la Ciudad, y esperando el Ayuntamiento, que haciendose mas Presas, o Balsas, y dando agua á las noches por ensima, se podrá conseguir con mas facilidad” s'acorda que es facin “quantas diligencias sean dables” i que ho pagui el comú.²⁹ Però malgrat tot, no se'n va poder empouar suficient, “(...) á causa del poco frio, que ha hecho este invierno (...)” i com que s'hi “(...) reconoce obligado el Ayuntamiento” s'acorda encarregar a tres persones (un pagès, un pellaire i un serraller) que vegin quant se n'ha empouat i que, si cal, se'n compri a fora.³⁰ Aquell any, el 24 de febrer ja es deia que s'havia passat el temps d'empouar, senyal que va ser un hivern molt càlid, i l'Ajuntament acordà que

*“(...) se passe a la montaña de Montseny á alquilar pozos, en donde se pueda almacenar Nieve, y alli se almazene, ó empoze Nieve por la provision, y abasto de la Ciudad, á costas de su Comun (...)”.*³¹

La neu del Montseny

Amb aquest objectiu es va comissionar Joan Bosc, un veí de Vic, perquè llogués els

²⁷ Acuerdos de 1754 a 1758. Vol. 39. 10 de març de 1756.

²⁸ AMV, llibre Acuerdos de 1759 a 1766. vol. 40. 2 de gener de 1760.

²⁹ AMV, llibre Acuerdos de 1759 a 1766. 21 de gener de 1760.

³⁰ AMV, llibre Acuerdos de 1759 a 1766. vol. 40. 15 de febrer de 1760.

³¹ AMV, llibre Acuerdos de 1759 a 1766. vol. 40. 24 de febrer de 1760.

pous en nom de l'Ajuntament, hi fes les reparacions que calguessin i es proveís de les eines (*menages*) necessàries "(...) á fin que luego que cayga Nieve, se pueda empozar (...)"³² Però a mitjan març ja es diu que malgrat haver arreglat el pou de neu del mas Santandreu (de la Castanya?)

"(...) para almacenar alli la que cayese, por cuyo efecto se havian hecho tambien las prevenciones de las alajas necesarias para conducirla al Pozo, y alli almacenarla, no se ha podido lograr la provision, por no haver caido Nieve en todo este tiempo; y de passar el regular tiempo, y estacion, de que se sigue una total desconfianza de conseguirla; y teniendo entendido, que Salvador Masmiquel Labrador del Termino de Sn Martin de Viladrau Corregimiento de Vich, tiene Nieve empozada en dicha Montaña, y en el lugar dicho Matagalls, y que quiere venderla á diez reales por carga de catorse arrobas de su pozo; no sabiendo el Ayuntamiento en que parte recurrir para poder dar el abasto de Nieve en esta Ciudad, y que según el calculo prudencial, que se ha hecho, faltaran a la Ciudad Trescientas, y sinquenta cargas de Nieve, havida razón del Hielo, que se tiene empozado (...)" s'acorda comprar a Masmiquel aquestes 350 càrregues i que es gastin fins a finals del mes de juliol.³³

En la sessió del dia 6 d'Agost de 1760 s'especifica que aquest conveni s'havia fet amb Salvador Masmiquel i Samon, pagès, hereu del Samon, de la parròquia de Santa Susagna, i del mas Masmiquel de Viladrau, per abastir-se de neu amb 350 càrregues de 14 arroves netes cada una, amb uns pactes entre els quals hi havia que l'Ajuntament havia de treure la neu i consumir-la fins a finals de juliol. Aquell any, però, hi va haver poc consum i venda i només se'n varen treure 140 càrregues. Com que l'Ajuntament hi perdria si l'havia de treure, va demanar de deixar-lo al pou, pagant el que convingués, fins al 8 de setembre. Però aquell dia encara n'hi quedaven 144 càrregues, motiu pel qual es va demanar una altra pròrroga fins al 8 d'octubre, també pagada (5 setembre de 1760).

El 17 de gener de 1763 s'acorda pagar 131 lliures i escaig a Joan Torres, llaurador de Sant Quirze de Safaja, per 70 càrregues de gel comprades al 1762. El 2 d'abril de 1763 es diu que no s'ha recollit ni neu ni gel i com que tampoc no s'ha trobat arrendador, el negoci del glaç correrà per compte de l'Ajuntament.

Els conflictes de la segona meitat del segle XVIII

Aquell estiu es genera un conflicte quan el 22 de juliol de 1763 l'Ajuntament sap que des del convent de sant Domènec es ven o reparteix neu als altres convents. El govern de la ciutat escriu al convent dient-li que deixi de fer-ho, però, com que no se'n fa cas, es decideix posar l'assumpte en coneixement del bisbe, el qual respongué que no tenia facultats per ordenar res als regulars, però que pel que feia als tres convents de

³² AMV, llibre Acuerdos de 1759 a 1766. vol. 40. 24 de febrer de 1760.

³³ AMV, llibre Acuerdos de 1759 a 1766. vol. 40. 12 de març de 1760.

religioses de la ciutat, els podria ordenar que el compressin a l'Ajuntament. Aquell mateix dia s'anota un recurs de Felix Vila i Bellit, un llaurador de Tagamanent, que diu que "(...) *hay otros que llevan mucha nieve á la ciudad con titulo de algunos conventos, siendo la que estos consumen quasi tan en numero como la que gasta todo el Común (...)*" i "(...) *no es de pensar que solo los Religiosos gastan tanta Nieve*". Tot i que no en tenim constància, la queixa de Vila només s'entén perquè devia haver arrendat el dret del glaç, perquè diu que ell està obligat a tenir la neu i demana que s'obligui a què ell en sigui l'únic proveïdor. L'opinió de l'Ajuntament era que la neu entrava per la porta exterior del convent dels dominics, que estava prop del prat de la Riera, motiu pel qual es retirà el permís (atorgat al 1744) de fer aquesta porta i s'ordenà al corregidor que la tanqués "*a cal y canto*". També es comissionaren dos regidors per veure què havia passat.

El 6 d'abril de 1765, Llogari Espina, pagès de Tona, s'ofereix per proveir la ciutat de neu i en la carta demana que el seu proveïment sigui exclusiu. De tota manera, el 27 de desembre de 1765, en vista que no ha aparegut cap arrendador, es deixa el glaç a mans de Francesc Bach, pellaire. El 6 de desembre de 1776, Just Romeu, un assaonador de Vic, proposa arrendar molts drets de la ciutat, entre els quals el gel, i se li concedeix per tres anys a manca de cap altre candidat. Romeu queda obligat a arreglar les basses del gel de la riera i a recollir-lo sempre que tingui dos dits de gruix. A més, pagarà les despeses que la ciutat ha fet aquest any per arreglar les basses. En la seva proposta es diu que les basses estaran operatives durant tot el mes de febrer, però un cop acabat el mes no estarà obligat a recollir-ne més. En tot cas, si no ha collit prou neu (o sigui, si el pou no és ple del tot) i neva entre mitjan febrer i mitjan març en els prats i altres llocs públics en un pam de gruix, l'arrendatari haurà de recollir la neu i empouar-la. La venda de gel començaria el primer de maig en un lloc acomodat per als veïns, però si el volien comprar abans Romeu el podria vendre a casa seva o en el lloc que li semblés més adient. Es comprometia a vendre'n fins al darrer dia d'octubre i a no vendre'n als forasters, si el pou no s'havia pogut omplir, i es reservava el dret de poder dur neu de la Calma o d'un altre lloc d'igual distància en cas de necessitat i a millor preu. Aquesta proposta és la primera constatació que les eines que es feien servir per empouar el glaç o la neu eren de propietat municipal, perquè Romeu es compromet a tornar-les en el mateix estat que estaven.³⁴ Aquest seria un contracte model que s'anirà repetint en anys posteriors, amb algun petit canvi com per exemple que l'arrendador havia de fer-se càrrec de les bigues i teules que podia necessitar en cas d'haver de fer alguna reparació.

L'any 1778 apareix un altre conflicte de gran dimensió per la manca de gel a la ciutat. Segons les actes del dia 18 de maig de 1778 i dels dies següents, el dimecres 13 diferents persones varen anar a buscar neu a primera hora del matí a la casa on s'acostumava a vendre, i no n'hi havia. Davant del fet, dos diputats, un zelador i un nunci van a la botiga de la neu a tres quarts de 10 i troben la porta tancada. Piquen, obren la porta i troben que només n'hi ha dos trossos. Es queden allà i a quarts d'una tanquen la porta, perquè volen saber quan arribarà la neu. Entre les tres i les quatre de la tarda es presentà gent d'altres cases a buscar gel, però no se'n pogué despatxar fins a tres quarts de set. Per aquest motiu un dels diputats va demanar que es prenguessin

³⁴ Document de 5 de desembre de 1776.

mesures en contra de l'arrendador, raó per al qual es va acordar que el mostassaf comencés una investigació dels fets.

La relació de fets que es va exposar a l'Ajuntament el 22 de maig de 1778 és força confusa, però s'insinua que la tarda abans ja havia faltat la neu al convent de Santa Clara i que per això n'havien anat a comprar, però la dona de la persona encarregada de l'abastament va dir que no en tenien perquè el consum era poc i que la tarda abans Josep Juglar i un "*criado inferior del Palacio del Sr. Obispo*" s'havien endut 53 lliures de neu i que aquesta era la causa de l'escassetat. De tota manera, el seu marit havia marxat el dia abans a buscar neu a la muntanya i no podia tardar a arribar. Tot i que l'esperaven al migdia, quan va tornar eren tres quarts de set de la tarda, i l'home es va excusar dient que no havia pogut trobar la persona que havia de fer els pans de neu a la muntanya. També es va dir que la major part del gel del Bisbat havia anat a la rectoria de Riuprimer, fet que sembla que no era cert, i que les persones que varen anar a comprar neu aquell dia 13 no hi havien anat abans ni hi varen tornar cap altra vegada, fet que també resulta dubtós.

És molt difícil saber què va passar en realitat, perquè un dels diputats va protestar pel contingut de l'informe presentat al Consell i no hi ha manera de saber qui tenia la raó. En tot cas, la conclusió va ser que no havia faltat el gel, perquè n'hi havia prou pel que s'estava venent aquells dies.

El que sí sabem és que aquell va ser un any difícil, perquè el 15 de juny de 1778 es reconeixia que els esforços de Just Romeu havien estat en va a causa de la pluja i les altes temperatures: aquell any no es va recollir ni neu ni gel en tota la comarca de Vic. Per aquest motiu va haver d'anar a comprar-ne al Montseny.

La crisi del negoci

En aquells anys ja hi ha alguns indicadors que semblen voler dir que la demanda de glaç està en regressió. Així, el 3 de gener de 1780, Pau Parareda presenta la seva proposta per arrendar el servei i ja es diu que potser no es trobarà cap altre arrendador "*por el poco consumo que se experimenta [en] esta ciudad*". En un sentit semblant, les condicions de l'arrendament de 1782 estableixen que qui arrendés el pou es podria quedar amb el gel que hi havia al seu interior, però que a final de contracte, la vigília de Sant Andreu, l'hauria de deixar buit i net, fet que segurament indica que no s'havien tornat a arrendar. Aquesta taba estableix que el subministrament s'haurà de fer "*cerca de la Plaza Maior*" i que l'arrendatari no podrà fer servir el prat on està el pou de gel, perquè està destinat a plantar-hi arbres, fet que confirma un cop més que s'està parlant del prat de la Riera.³⁵

Al desembre de 1794, Bernat Bach, Manel Horta, Domingo Darnís i Pau Parareda proposaven fer-se càrrec del gel ja que no sortia cap altre postor. La seva proposta deia que farien les basses i preses per compte seu, però que si es feien malbé per accident, no estarien obligats a reconstruir-les. L'Ajuntament hauria de pagar les teules, bigues, etc. que calien per cobrir el pou i els deixaria les eines que tenia per fer la feina. També demanaven unes condicions especials en cas que l'enemic entrés a la

³⁵ AMV, Cartells d'arrendaments i subhastes, 1781-1829. 28.3.

ciutat.³⁶ Quan l'Ajuntament va rebre aquesta proposta en la sessió del 16 de desembre de 1794, acordà que ho posaria en coneixement del Bisbat per veure què els semblava "por este año", perquè les condicions suposaven un canvi de fet en les clàusules de la concòrdia de 1746. El dia 19, l'Ajuntament feia saber que s'acceptaven les condicions perquè el Bisbat havia vist bé els preus i els tractes que els oferien. El 10 de març de 1796 es reproduïa l'esquema davant la proposta d'arrendament del tintorer Jaume Miarons. L'acta del 24 d'octubre de 1797 comenta que feia anys que ningú arrendava la facultat d'empouar i vendre gel, un negoci que no donava cap benefici al comú i que, en els darrers anys, s'havia permès de vendre a preu més elevat que el fixat en la concòrdia. La raó era "lo subido de los jornales de los operarios". Per això es demanava modificar els termes de la concòrdia de 1746, mantenint que el preu que es fixés per als religiosos fos per regla general la meitat del dels seglars. L'acta del 7 de novembre de 1797 confirma que aquest punt va ser acceptat.

A partir de finals del segle XVIII sembla que el negoci del glaç i la neu va començar a entrar en crisi, com es desprèn d'un document datat entorn de 1770 -1780 i reproduït al *Butlletí Excursionista de Badalona*, en el qual es fa referència a la desaparició d'alguns pous al Vallès a causa de les rierades, problemes tècnics i el cost del manteniment de pous, basses i recs (Cantarell, Ribas, Terrades, 1992). En el mateix sentit, l'any 1846 Manuel Galadies deia que al Congost, en el lloc conegut com a pas de la Moneda, hi havia un pou de gel que abastia la ciutat de Vic,³⁷ però que en el seu moment,

"(...) ha menguado bastante en el dia [el tema del gel], existe hacia el centro del Congost y es circundado de varios de la comarca que surten á Vich, y hasta á Barcelona, como son los de Abancó cerca de Aiguafreda, el del mas Torras de S. Quirico Safaja y otros, y antes habia 4 ó 5 no escasos hacia Tagamanent y Pla de la Calma. Como antiguamente era tan extendido el uso del yelo en lugar de que hoy dia generalmente se ha limitado á los refrescos; constituia parte de los propios de varios pueblos el derecho ó facultad privatiba de empozar y vender aquel artículo. En cuanto á Vich esta privativa, que fué corroborada con establecimiento otorgado por la antigua Bailia general en 1º de marzo de 1667, rindió en el año 1759 unas 188 tt; pero muchos años hace que no sirve, y asi nada produce" (Galadies, 1846; 5 i 64).

De tota manera, malgrat el context de crisi, sembla que el glaç encara tenia una certa importància, perquè un document del segle XIX encara parla de "El pozo del hielo y una casita: y en su recinto la cuarta parte de una fanega de tierra", com una finca de propis. Tot i que no es pot afirmar amb certesa, sembla que aquesta cita és posterior al projecte que al 1809 va presentar l'Ajuntament per assolir una major facilitat en la recaptació dels propis. En funció d'aquest acord municipal –aprovat per les autoritats estatals el 13 de juliol de 1813- des de del dia 1 de gener de 1810 s'extingien alguns

³⁶ Document Datat a Vic, 15 de desembre de 1794. Inclòs entre les pàgines 171 i 172 del llibre d'actes d'aquell any.

³⁷ Segurament es tracta del pou de Fontmolsa, a Tagamanent, un pou avui dia recuperat i museïtzat.

drets, però no els que gravaven el gel.³⁸ Al 1854 es parlava del pou de gel i d'una casa contigua que estava llogada, talment com el seu hort.³⁹

Finalment, l'exposició universal de Londres de 1862 va premiar una màquina per produir gel de manera artificial i al 1887

"(...) sembla que fou per primera vegada, que se'n va produir –d'artificial– a Reus, a la farmàcia Piqué, del portal de Jesús. Una vintena d'anys més tard, a Reus mateix ja hi havia dues fàbriques de gel produït a voluntat, i n'hi havia diverses més d'escampades per una colla de ciutats de Catalunya" (Amigó, 2005; 189).

El punt i final, però, es produí cap als anys trenta del segle XX, amb l'extensió del gel de producció industrial i el seu transport per ferrocarril. Un document de l'Ajuntament de Vic demanava a l'administració de l'Estat que es prenguessin mesures davant la demanda que li havien fet els comerciants de gel, els quals l'estiu de 1928 protestaven pel preu del gel, establert al Boletín Oficial i fixat en 60 pessetes la tona, fet que suposava que arribés a Vic, procedent de Barcelona, a 10 pessetes el quilo si se li sumava el transport per ferrocarril i sense tenir en compte les pèrdues per la fusió durant el transport. Encara no una dècada més tard, tancava el darrer pou de glaç de Tagamanent, l'únic que quedava en funcionament a tot Catalunya (Gallardo, 1933; Serra, 1997).

Sant Martí de Centelles, abril de 2009

³⁸ AMV, Cartas a la Ciudad de 1813 y 1814. Libro 59. Carta del 9 d'octubre de 1813.

³⁹ Fincas que posee el M. I. Ayuntamiento Constitucional de la presente Ciudad, y productos que las mismas reditan en el año actual de 1854. AMV, Plànols d'edificis públics S XIX. 10.12.

Bibliografia citada

- Amigó i Anglès, Ramon, 2005, "Presència de neveres (pous de glaç) al Priorat". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 60. P. 187-201.
- Dantí, Jaume; Cantarell, Cinta, Cornellas, Pere, 2007, *Pous de glaç al Vallès Oriental*. Granollers, Consell Comarcal del Vallès Oriental.
- Font, G.; Mateu, J.; Pujadas, S.; Tura, J., 2005, "El transport de la neu del Montseny i del glaç del Vallès a Barcelona al segle XVIII" in *VI trobada d'estudiosos del Montseny*. Barcelona, Diputació de Barcelona. P. 197-200.
- Cantarell, Cinta; Ribas, Pere; Terrades, M. Encarna, 1992, "Els pous de gel al Vallès Oriental". *Lauro: revista del Museu de Granollers*, 4. P. 3-6.
- D. M. G. [Galadies i de Mas, Manuel], 1846, *Recuerdo histórico de la carretera de Barcelona á Vich ó sea privilegio inédito expedido sobre esta línea de comunicacion por el rey D. Jaime I de Aragon; acompañado de varias observaciones y notas*. Vic, imp. I. Valls.
- Gallardo, Antoni, 1933, "El glaç natural. Indústria rural que desapareix". *Centre Excursionista de Catalunya, Club Alpí Català. Butlletí*, 455 (any XLIII). P. 137-142.
- Junyent, Eduard, 1977, "L'aiguat de 1617 a Vic". *Ausa*, vol. VIII (1975-1979). P. 149-155
- Micon, Francisco [Francesc Micó], 1576, *Alivio de los sedientos, en el qual se trata la necesidad que tenemos de beber frio, y refrescado con nieve, y las condiciones que para esto son menester, y quales cuerpos lo pueden libremente suportar*. Barcelona, casa Diego Galvan.
- Muñoz i Sebastià, Joan-Hilari: "Els arrendaments del proveïment de neu a la ciutat de Tortosa en el primer terç del segle XVII". *Recerca*, 5 (2001). P. 53-66.
- Pladevall i Font, Antoni, 1992, "El negoci de la neu i del gel". *La Sitja del Llop*, 3 P. 4.
- Pladevall i Font, Antoni, 1994, "Els pous de glaç i de neu a Catalunya" *Espais: Revista del Departament de Política Territorial i Obres Públiques*, 38 (1994).
- Pladevall i Font, Antoni, 2000, *Concòrdia de 1690*. Centelles, Ajuntament de Centelles.
- Roura i Sabà, Pere: "Els pous de neu de Maçanet de Cabrenys". *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 22 (1989). P. 206-225.
- Serra i Vila, Mireia, 1997, *Els pous de glaç d'Avencó*. Aiguafreda, Ajuntament d'Aiguafreda.
- Solé i Perich, Lluís, 2006, "Producció de gel a les economies pageses. El pou de glaç de Vilanna". *Estudis d'història agrària*, 19 (2006).
- Soler i March, Leonci, 1896: *Descripció de la grandesa y antiguitats de la ciutat de Manresa. Obra inédita de Magí Canyelles -segle XVII- ab la biografia del autor*. Manresa, Imp. Joan Esparbé.

Abreviatures

- ABEV Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic
- AMV Arxiu Municipal de Vic